

PIRKE AWOT

פרקי אבות

W każdy Szabat pomiędzy Pesach a Rosz Haszana czytany jest kolejny rozdział z traktatu אבות פרקי.

פרק א

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר: וְעַמּוּד בְּלֶם צְדִיקִים, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ, נִצָּר מִטְעֵי, מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר.

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסֵּרָה לִיהוֹשֻׁעַ, וְיֵהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנְבִיאִים, וְנְבִיאִים מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְּנִסֵּת הַגְּדוּלָּה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לְתוֹרָה:

1.

¹ Następnie nauczył Tory całego Jisraela, jak jest napisane: „Mosze napisał tę pieśń tamtego dnia i nauczył jej synów Jisraela” (*Dewarim* 31:22). (Raszi)

Święto Szawuot nazywane jest *zman matan Toratenu* ‘czasem dania naszej Tory’, a nie *zman kabalat Toratenu* ‘czasem przyjęcia naszej Tory’. Miszna mówi: *Mosze kibel* – dosł. ‘Mosze przyjął’. Tora została dana tylko raz, natomiast przyjmowanie Tory nie jest ograniczone czasem. Żyd musi przyjmować Torę każdego dnia. (*Chidusze HaRim*)

W Szawuot Tora została podarowana jednakowo każdemu, lecz nie została przyjęta w jednakowy sposób. Każdy człowiek przyjął tylko tyle, ile był w stanie wchłonąć i zrozumieć. (Kocker Rebe)

Mosze otrzymał na górze Synaj zarówno Torę Ustną, jak i Pisaną. Bez Tory Ustnej, stanowiącej objaśnienie Tory Pisanej, prawdziwe znaczenie Tory Pisanej nie byłoby znane. Tora mówi: „Dam ci kamienne tablice i Torę, i przykazanie” (*Szemat* 24:12). Słowo „Tora” odnosi się do Tory Pisanej, natomiast „przykazanie” do Tory Ustnej, która wyjaśnia i precyzuje tekst zapisany. Z tego uczymy się, że na Synaju przykazania zostały dane Moszemu razem z ich wyjaśnieniami. (Rabenu Jona)

W przeciwieństwie do reszty Miszny, traktat Awot nie odnosi się do poszczególnych przykazań Tory, lecz ogranicza się do przedstawienia ogólnych zasad etycznych i wskazań moralnego postępowania. Niezbędne było więc wyjaśnienie nam, że także te nauki zostały dane na Synaju. Wielu mądrych ludzi i filozofów przedstawiało własne zasady oraz koncepcje etyczne i moralne, jednak nauki zawarte w tym traktacie są częścią Objawienia danego na Synaju. (Bartenura)

Nauki zawarte w tym traktacie opierają się na takich micwach pozytywnych, jak *wehalachta bidrachaw* – „Będziesz chodził Jego drogami” (jest to nakaz, aby każdy Żyd przestrzegał Bożych zasad sprawiedliwości i miłosierdzia) (*Dewarim* 22:9) oraz *weahawta lerecha kamocho* – „Kochaj swojego bliźniego jak samego siebie” (*Wajikra* 19:18). Patrząc z tej perspektywy należy powiedzieć, że *Pirke Awot*, podobnie jak inne traktaty, opiera się na konkretnych przykazaniach. (Jaawec)

Traktat Awot rozpoczyna się od przypomnienia Objawienia na Synaju, aby nauczyć nas, że studiowaniu Tory oraz wypełnianiu jej nakazów musi towarzyszyć doskonalenie się w etycznym postępowaniu. Zasady etyczne muszą wynikać ze

Sentencje Ojców

W każdy Szabat pomiędzy Pesach a Rosz Haszana czytany jest kolejny rozdział z traktatu Pirke Awot.

ROZDZIAŁ 1

Cały Jisrael ma udział w Przyszłym Świecie, jak jest napisane: „Wszyscy w Twoim narodzie są sprawiedliwi, na wieki odziedziczą ziemię. [Są oni] gałązką, którą zaszczepiłem, dziełem rąk Moich, by Mnie wysławiali” (Jeszaja 60:21).

1. Mosze otrzymał Torę z Synaju¹, przekazał ją Jehoszui², Jehoszua Starszyźnie³, Starszyzna Prorokom, Prorocy przekazali ją członkom Wielkiego Zgromadzenia⁴. Oni nauczali trzech rzeczy⁵: bądźcie rozważni w sądzeniu, wykształćcie wielu uczniów i zróbcie ogrodzenie dla Tory⁶.

wskazań Tory, a nie tylko być efektem społecznej umowy. Mosze, który był najbardziej skromnym spośród ludzi, otrzymał Torę na Synaju, najniższej z gór, i ma nas to nauczyć, że tylko poprzez skromność może człowiek osiągnąć prawdziwą wielkość w Torze. (*Tiferet Jisrael*)

² Przekazał Jehoszui, a nie Eliezerowi, Pinchasowi czy też siedemdziesięciu członkom starszyzny, ponieważ od swojej wczesnej młodości Jehoszua ciężko pracował i poświęcał się, by zdobyć wiedzę Tory, jak jest powiedziane: „jego młody pomocnik, Jehoszua Bin Nun, nie opuszczał Namiotu” (*Szemat* 33:11). (Raszi)

³ Wyrażenie to nie odnosi się do siedemdziesięciu członków starszyzny, którzy żyli w czasach Moszego, lecz do tych, którzy przewodzili Jisraelowi w czasach po Jehoszui. Okres przywództwa Starszyzny trwał aż do czasu Proroków, a ten czas rozpoczął się od kapłana Eli i proroka Szmuela. (Raszi) W czasach między Moszem a Szmuelem prorocтво było rzadką rzeczą w Jisraelu. (*Tiferet Jisrael*)

⁴ Nazwano ich Wielkim Zgromadzeniem z powodu ogromnego wysiłku, jaki podjęli, by odnowić w narodzie Jisraela takie pojmowanie chwały Boga, jakiego uczył ich Mosze, a od którego oddalili się prorocy Jirmija i Daniel. Mosze pojmował Boga jako „wielkiego, potężnego i budzącego grozę” (*Dewarim* 10:17). Natomiast Jirmija i Daniel pominęli w swych prorocत्वach atrybuty potęgi i wzbudzania bojaźni, ponieważ nie dostrzegali ich w czasie wygnania Jisraela. Wielkie Zgromadzenie nakazało, aby pamiętać o tych atrybutach Boga, ponieważ tylko potężny i budzący postrach władca mógł utrzymać naród tak osamotniony jak nasz przez tak długie lata pośród wrogich narodów tego świata. (Raszi, Bartenura)

⁵ Te trzy zasady mają chronić Torę. (Raszi) Dali nam oni wiele nauk, lecz ścisłym przeznaczeniem tych trzech wskazań była ochrona Tory. (Bartenura)

⁶ To stwierdzenie przypisuje się Jehoszui. Trzy tysiące praw zostało zapomnianych podczas okresu żałoby po śmierci Moszego. Z tego powodu Jehoszua nalegał na sędziów, aby byli wyjątkowo ostrożni w wydawaniu wyroków oraz by się upewnili, że dobrze rozumieją prawa, których nauczyl się od swoich nauczycieli. (*Tiferet Jisrael*)

ב שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשַׁיְרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא
הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל
הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

ג אֲנָטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא
הָיָה אוֹמֵר, אֵל תִּהְיוּ כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל
מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הָיוּ כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת
הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם
עֲלֵיכֶם:

ד יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרָה וַיּוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ
יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרָה
אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לַחֲכָמִים, וְהָיוּ מִתְאַבְּקִים
בְּעַפְרֵ רַגְלֵיהֶם, וְהָיוּ שׁוֹתֵה בְצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם:

2.

⁷ Był on najwyższym kapłanem po Ezrze, a także jednym z ostatnich mędrców Wielkiego Zgromadzenia. (Raszi, Rabenu Jona, Bartenura) Gdy inni członkowie Wielkiego Zgromadzenia zmarli, Tora Ustna pozostała w jego pieczy. (Bartenura) Był on także pierwszym tanaitą [mędrcem okresu tworzenia Miszny]. W jego czasach mędrców nie tytułowano „rabi”, bo ich wielkość była tak oczywista, że wszelkie tytuły wydawały się zbyteczne, wręcz uchylałyby ich wielkości. (Rewasz)

⁸ Niektórzy uczą, że te trzy rzeczy, na których wspiera się świat, są symbolicznym przedstawieniem trzech Praojców. Awraham wyrażał *chesed* – umiłowanie dobroci, gdyż starał się zapewnić gościny każdemu oraz wpływać na innych, by przyjęli ideę Jedyności Boga. Jicchak był prototypem *awoda* – służby dla Boga, gdyż dobrowolnie i chętnie oddał siebie na ofiarę Bogu. Jaakow był żywym ucieleśnieniem Tory (cały był nią przepelniony). Tora opisuje go jako *joszew ohalim* – tego, który ciągle przesiadywał w namiocie nauki i spędził czternaście lat w jesziwie Szema i Ewera (*Bereszit* 25:27). (*Awot deRabi Natan*)

⁹ I dlatego świat jest podtrzymywany – dzięki cesze mądrości, która jest ucieleśniona w Torze, dzięki przestrzeganiu *micwot*, takich jak służba ofiarnicza i inne, oraz dzięki właściwemu postępowaniu, jakim jest czynienie dobra. (Rambam, *Tiferet Jisrael*) Te trzy zasady obejmują *chochma* – ‘mądrość’ oraz dwa poziomy *maase* – ‘czynu’. Te dwa poziomy czyny, reprezentowane przez *awoda* – ‘służbę Bożą’ oraz *gemilut chasadim* – ‘czynienie dobra’, odnoszą się do tych czynów, które dokonują się między człowiekiem a Bogiem oraz między człowiekiem i człowiekiem. (Jaawec)

2. Szimon Sprawiedliwy⁷ był pośród tych, którzy pozostali z Wielkiego Zgromadzenia. On nauczał: na trzech rzeczach stoi świat⁸: na Torze, na służbie [Bogu] i na dobrych uczynkach⁹.

3. Antigonos, przywódca z Socho, otrzymał [naukę] od Szimona Sprawiedliwego. On nauczał: Nie bądźcie jak słudzy¹⁰, którzy służą swojemu panu licząc na nagrodę, ale bądźcie jak słudzy, którzy służą swojemu panu bez oglądania się na nagrodę. I niech będzie w was bojaźń przed Niebem¹¹.

4. Jose ben Joezer, przywódca z Ceredy, i Jose ben Jochanan¹², przywódca z Jerozolimy, otrzymali [naukę] od nich¹³. Jose ben Joezer, przywódca z Ceredy, uczył: Niech twój dom będzie miejscem spotkań mędrców. Przykrywaj się prochem z ich stóp¹⁴ i spijaj ich słowa z pragnieniem¹⁵.

Raw Zeira powiedział: „w całej Księdze Rut nie ma dyskusji na temat ‘czyste i nieczyste, zakazane i dozwolone’. Po cóż więc została napisana? Aby nas nauczyć, jak wielka jest nagroda dla tych, którzy czynią dobro”. (*Rut Raba* 2:14)

3.

¹⁰ Nie należy wyciągać wniosku, że jest czymś złym i zakazanym służenie Bogu z oczekiwaniem, że zostanie się wynagrodzonym. Przeciwnie, nawet ten, kto służy Bogu, gdyż ma nadzieję, że zostanie za to wynagrodzony, uważany jest za eweł ‘sługę’ Boga. Należy jednak pamiętać, iż najdoskonalszą formą służby dla Boga jest służba, w której jedyną motywacją i inspiracją jest miłość do Niego. (*Maharal – Derech Chajim*)

Talmud uczy (*Bawa Batra* 10b), że „ten, który mówi: ‘Daję jałmużnę, aby dzięki temu mój syn żył, albo abym dzięki temu miał swój udział w Przyszłym Świecie’ uważany jest za osobę w pełni sprawiedliwą”. Mogłoby się to wydawać sprzeczne z naszą miszną, ale wskazuje to jedynie na różne poziomy służby Bogu. (*Tosafot Jom Tow*)

¹¹ Człowiek nie powinien służyć Bogu w nadziei na przyszłą nagrodę, lecz poprzez uświadomienie sobie Jego wielkości i majestatu. *Mora* ‘bojaźń’, na którą zwraca uwagę Antigonos, nie jest strachem przed karą, lecz raczej rodzajem świadomości i szacunku dla majestatu Boskiego. (*Rabenu Jona*)

4.

¹² Następna grupa *misznajot* wymienia pary mędrców. Pierwszym z każdej pary jest *nasi* – przewodniczący Sanhedrynu, a drugim jest *aw bet din* – przewodniczący sądu. (*Bartenura, Tiferet Jisrael*)

¹³ Mimo iż słowo *mehem* ‘od nich’ ma formę liczby mnogiej, otrzymali naukę do Antigonosa. (*Raszi*)

¹⁴ Zawsze postępuj w ślad za mędrcem. Gdy człowiek idzie z tyłu za innym, zawsze opadnie na niego kurz wzniesiony przez tego, który kroczy przodem. I podobnie postępujący za mędrcem będzie podlegał wpływowi jego czynów. (*Bartenura*)

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרחוקה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחומר באשת חבירו. מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם:

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, וחי דן את כל האדם לכף זכות:

ז נתאי הארכלי אומר, הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע, ואל תתנאש מן הפרענות:

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך כעורכי הדנין. וכשיהיו בעלי דינין עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך, יהיו בעיניך כזכאין, כשקבלו עליהם את הדין:

W człowieku, który stale przebywa w towarzystwie znakomitych i wybitnych ludzi i mędrców, a szczególnie gdy ich gości, może obudzić się skłonność do spoufalania się z nimi. Jest to niebezpieczne, gdyż spoufalenie wiedzy do lekceważenia. Mędracy wyrazili to w paraboli: „Do czego podobny jest mędrzec w oczach nieuka? Do złotej karafki [gdź jego wiedza jest subtelna i niedostępna]. Gdy jednak nieuk porozmawia z mędrce, zacznie mu się on kojarzyć ze zwykłą karafką. A gdy skorzysta w jakiś sposób z jego wiedzy, mędrzec będzie mu przypominał gliniany garniec, pęknięty i nie nadający się do naprawy”. Wobec tego miszna uczy, że nawet ten, kto ciągle poszukuje towarzystwa mędrców i szeroko otwiera dla nich drzwi swojego domu, musi pozostać pokorny i skromny w ich obecności, siedząc „w pyłe ich stóp”. (Jaawec)

¹⁵ Słów rabinów należy słuchać w taki sposób, w jaki zaspokajają się swoje pragnienie, a nie jak ktoś napojony i syty. (Raszi) „Człowiek nasycony wzgardzi nawet plastrem miodu, lecz dla głodnego nawet gorzka rzecz jest słodyczą”. (Miszle 27:7)

5. Jose ben Jochanan, przywódca z Jerozolimy, uczył: Niech [drzwi] twojego domu będą szeroko otwarte i niech ubodzy należą do twoich domowników. Nie rozmawiaj zbyt dużo z kobietą. [Ani] z własną żoną, [ani] tym bardziej z żoną innego. Gdyż nauczali mędracy: Każdy, kto rozmawia zbyt dużo z kobietą – ściąga na siebie zło, zaniedbuje studiowanie Tory, a w końcu odziedziczy Gehennę.

6. Jehoszua ben Perachja i Nitaj Haarbeli otrzymali [naukę] od nich. Jehoszua ben Perachja uczył: Wybierz sobie nauczyciela¹⁶ i nabądź sobie przyjaciela¹⁷. Osądzaj każdego człowieka według jego zasług.

7. Nataj Haarbeli uczył: Oddal się od złego sąsiada; nie zaprzyjaźniaj się ze złym [człowiekiem] i nie upadaj na duchu z powodu ciosów [łosu]¹⁸.

8. Jehuda ben Tabaj i Szimon ben Szatach otrzymali [naukę] od nich. Jehuda ben Tabaj uczył: nie czyń siebie doradcą sędziów. A gdy strony [sporu] będą stać przed tobą – niech [obaj spierający się] będą w twoich oczach jak winni, ale gdy odejdą od ciebie – niech będą w twoich oczach niewinni, jeśli przyjęli wyrok.

6.

¹⁶ Należy wybrać sobie jednego przewodnika i nie zmieniać go zbyt często. Słowa Talmudu: „ten, kto uczy się tylko od jednego nauczyciela, nie odniesie sukcesu”, odnoszą się tylko do metod rozumowania i do logiki. Człowiek ma możliwość poszerzenia i pogłębienia własnego zrozumienia tylko wtedy, gdy styka się z różnymi podejściami. Podstawowy zakres wiedzy powinno się jednak zdobyć u jednego nauczyciela (*Awoda Zara* 19a). (Bartenuca)

¹⁷ Niektórzy twierdzą, że wyrażenie to odnosi się do zakupu książek, które są stałymi towarzyszami ucznia. Inni mówią, iż jest to nakłanianie do znalezienia towarzysza. Dwie osoby studiujące razem są w stanie osiągnąć znacznie więcej niż ta, która uczy się sama. (Raszi)

7.

¹⁸ Nie pozwól, aby twoje bogactwo dało ci fałszywe poczucie pewności, ponieważ możesz je utracić w każdej chwili. Najlepiej być bojaźliwym, jak jest napisane: „Szczęśliwy jest ten, który zawsze odczuwa bojaźń” (*Miszle* 28:14). Z drugiej strony, jeżeli zaznajasz niedoli, nie rozpaczaj, ponieważ zbawienie może przyjść nagle. (Raszi)

ט שִׁמְעוּן בֶּן שֵׁטַח אוֹמֵר, הָיִי מְרֻבָּה לַחֲקוֹר אֶת
הַעֲדִים, וְהָיִי זָהִיר בַּדְּבָרִיךָ, שֶׁמָּא מוֹתוֹכֶם יִלְמְדוּ
לְשִׁקָּר:

י שִׁמְעִיָּה וְאַבְטָלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שִׁמְעִיָּה אוֹמֵר, אֶהוּב
אֶת הַמְּלָאכָה, וְשָׂנֵא אֶת הַרְבָּנוּת, וְאֵל תִּתְּנֵדַע
לְרָשׁוֹת:

יא אַבְטָלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בַּדְּבָרִיכֶם, שֶׁמָּא
תַּחֲוּבוּ חוֹבֵת גְּלוּת וְתִגְלוּ לְמִקּוֹם מֵיַם הָרַעִים, וְיִשְׁתּוּ
הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם
שְׁמַיִם מוֹתַחֲלָל:

יב הֵלֵל וְשִׁמְאִי קִבְּלוּ מֵהֶם. הֵלֵל אוֹמֵר, הָיִי
מִתְּלַמִּידוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם,
אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה:

9.

¹⁹ Był on przeciwnikiem saduceuszów i uczynił stronnictwo faryzeuszów (*peruszim*) najsilniejszym w Jisraelu. Ustanowienie systemu szkolnictwa dla młodzieży na stałe wpisało go do kronik żydowskiej historii. Gdy był jeszcze biednym człowiekiem, polecił swoim uczniom, by kupili wielbłąda od Araba. Gdy uczniowie przyprowadzili zwierzę, radośnie oświadczyli, że znaleźli w jego obroży drogocenny kamień. „Czy sprzedający wiedział o tym?” – zapytał. – „Czy macie mnie za barbarzyńcę, który wykorzysta literę prawa twierdząc, że klejnot jest jego razem z wielbłądem? Natychmiast zwróćcie kamień Arabowi!” Gdy poganinowi przyniesiono klejnot, wykrzyknął: „Niech będzie błogosławiony Bóg Szimona ben Szatacha! Niech będzie błogosławiony Bóg Jisraela!” Talmud uczy, że ten okrzyk poganina był droższy Szimonowi ben Szatachowi niż wszelkie bogactwa świata, gdyż był *kidusz Haszem* – uświęceniem Bożego Imienia.

²⁰ Szimon ben Szatach zalecał to sędziom, gdyż jego własny syn został przez bet din skazany za morderstwo i stracony na podstawie zeznań świadków, którzy później przyznali się, iż zeznali fałszywie. (Sforno)

10.

²¹ Byli to sprawiedliwi konwertyci, którzy pochodzili od Sancheryba. Aw-taljon został tak nazwany, ponieważ był on Aw (przywódca) bet dinu. Jego imię złożone jest ze słów *aw* ('ojciec') oraz *talia* (w języku aramejskim 'dzieci'). Przywódca bet dinu był prawnym opiekunem dzieci i sierot. (Bartenura)

9. Szimon ben Szatach¹⁹ uczył: Wypytyj świadków dociekliwie²⁰ i bądź rozważny w swych słowach, aby nie nauczyli się z nich kłamać.

10. Szemaja i Awtaljon²¹ przyjęli [naukę] od nich. Szemaja uczył: Kochaj swoją pracę²², a miej w nienawiści urzędy²³ i nie bądź stronnikiem władzy.

11. Awtaljon uczył: Mędrcy – bądźcie ostrożni w waszych słowach, abyście nie zasłużyli na [karę] wygnania i nie byli wygnani do miejsca złej wody [herezji]²⁴. [Bo] napiją się [z niej] uczniowie idący za wami i poumierają, a Imię Nieba zostanie zbezczeszczone.

12. Hilel i Szamaj²⁵ otrzymali [naukę] od nich. Hilel uczył: Bądź [jak jeden] z uczniów Aharona²⁶ – kochaj pokój i podążaj za pokojem, kochaj ludzi i przybliżaj ich do Tory²⁷.

Maharal wyjaśnia, iż nie możemy twierdzić, że Awtaljon i Szemaja byli konwertytami, wbrew temu, co pisze Bartenura, gdyż konwertyta nie mógł zostać sędzią, a już z pewnością nie głównym – *aw bet din*, jakim był Awtaljon. Z całą pewnością byli oni potomkami konwertytów, lecz sami urodzili się już z żydowskich matek. Ci, którzy uważają inaczej, myślą się. (*Derech Chajim*)

²² Człowiek nie powinien powstrzymywać się od pracy, gdyż próżnowanie prowadzi do przynębienia. (Rabenu Jona)

Niech żaden człowiek nie uważa własnej osoby za zbyt ważną lub dostojną, aby zajmować się pracą. Tak jak powiedział Raw do rabiego Kahany: „Jeżeli będzie to niezbędne, zarabiam garbowaniem skór na targu. Nie mów: ‘Jestem kohenem, jestem wielkim człowiekiem i taka praca jest poniżej mojej godności’”. (*Pesachim* 114a) Myśl ta wyrażona jest w wersecie: „Lepszy ten, kto jest skromny i służy, niż ten, kto udaje wielkiego, a nie ma na chleb” (*Miszle* 12:9). (Rabenu Jona, Bartenura)

²³ Sprawowanie władzy i przywództwa skracza życie. Widzimy to w tym, że Josef zmarł w dużo młodszym wieku niż reszta jego braci. Napięcie towarzyszące rządzeniu Egiptem skróciło jego życie. (Raszi, Bartenura)

11.

²⁴ „Złe wody” to aluzja do *apikorsim* (heretyków). Miszna mówi, że gdy człowiek przemawia publicznie, musi się starać, by żadne z jego słów nie zostało błędnie zrozumiane. Bo jeśli pośród słuchających będą znajdować się *apikorsim*, wykorzystają jego słowa, aby dopasować je do swoich fałszywych wierzeń. (Rambam, Rabenu Jona, Bartenura, *Tiferet Jisrael*)

יג הוא הָיָה אוֹמֵר, נִגְדַּ שְׂמָא, אֶבְדַּ שְׂמָהּ. וּדְלָא מוֹסִיף, יִסִּיף. וּדְלָא גְלִיף, קִטְלָא חֲבִיב. וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, חֲלָף:

יד הוא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי. וּכְשֶׁאֲנִי לְעֶצְמִי, מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי:

טו שְׂמָאֵי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קָבֵעַ. אֲמֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֶבֶר פְּנִים יְפוֹת:

12.

²⁵ Otrzymali nauki od Szemaja i Awtaljona. (Raszi, Rabenu Jona)

²⁶ Ucz się, by miłować pokój, tak jak Aharon. Gdy dwoje ludzi się sprzeczało, Aharon szedł do każdego z nich (tak, by nie wiedzieli o sobie nawzajem) i mówił, że został wysłany przez drugą stronę sporu, aby przeprosić i błagać o przebaczenie. Gdy skłócone osoby w końcu się spotykały, ścisnęły sobie dłonie i nastawała między nimi zgoda. Aharon pozwalał także na znieważenie własnej osoby, jeżeli mogłoby to ratować pokój między mężem a żoną. Gdy raz mąż powiedział do swojej żony: „Zakazuję ci mieć jakąkolwiek przyjemność ze mną aż do chwili, gdy nie spluniesz w oczy najwyższego kapłana”, Aharon przyszedł do tej kobiety i powiedział, że ma chore oczy, a jej ślina może je uleczyć. (Raszi, Bartenura) Aharon nie tylko wierzył w zasadę miłowania pokoju – *ohew szalom*, lecz był bardzo gorliwy w dążeniu do osiągnięcia pokoju – *rodef szalom*. (Rabenu Jona)

²⁷ Aharon przebywał pośród złych ludzi, schodził z własnej drogi, by okazać im serdeczność. Ludzie ci byli zawstydzeni myślą, że gdyby Aharon znał ich prawdziwą naturę i sposób życia, nawet by na nich nie spojrział, nie mówiąc już o rozmowie. Jego zachowanie sprawiało, że okazywali skruchę, zmieniali swoje postępowanie, aby było ono zgodne z tym, jak Aharon ich traktował. Tak stawali się jego uczniami. (Rambam, Rabenu Jona, Bartenura)

13.

²⁸ Ten, kto nie przedłuża swojego dziennego studiowania Tory w noc, straci swoje życie. (Raszi)

²⁹ Uczeń, który odmawia dodania czegoś do swojej wiedzy, mówiąc: „Nauczyłem się całej Tory, znam jej ścieżki i drogi, po cóż więc mam marnować moje dni na dalszą naukę?” – zasługuje na śmierć. (Rambam, Rabenu Jona, Bartenura)

14.

³⁰ Każdy człowiek został stworzony po to, aby osiągnąć wyjątkowy cel, wyznaczony tylko dla niego. Każda chwila w życiu przeznaczona jest dla wypełnienia konkretnego zadania, które także jest wyjątkowe i związane z tą

13. On nauczał: Kto szuka swojej sławy – straci swoją sławę; kto nie przymnaża [nauki Tory] – ten niszczy²⁸, kto [odmawia] nauczania [Tory] – zasługuje na śmierć; a kto się posługuje koroną [Tory dla własnych celów] – zostanie odcięty²⁹.

14. On [Hilel] nauczał: Jeżeli nie ja dla mnie³⁰ – kto dla mnie³¹? A gdy ja tylko dla siebie – kim ja [jestem]? I jeśli nie teraz – [to] kiedy³²?

15. Szamaj uczył: Uczyni swoją [naukę] Tory ustaloną [praktyką]³³, mów trochę, a czyń wiele³⁴. I przyjmij każdego człowieka z pogodnym obliczem.

jedną chwilą. Nie może ono zostać spełnione w żadnym innym czasie. Takie jest znaczenie miszny: Jeśli nie osiągnę tego wyjątkowego celu, dla którego zostałem stworzony, nikt inny nie jest w stanie go osiągnąć. Jeżeli nie wypełnię tego specjalnego zadania, które zostało przeznaczone dla tej chwili, nigdy nie będzie ono mogło zostać wypełnione. (*Chidusze HaRim*)

³¹ Jeżeli ja nie przestrzegam *micwot*, kto zrobi to za mnie? (Raszi, Bartenura) Jeżeli w sobie nie znajdę pobudek dla dosięgania wyższych poziomów (w wypełnianiu *micwot* oraz w nauce), kto mnie do tego nakłoni? Impulsy pochodzące z zewnątrz nie mają tej mocy, co te, które pochodzą z ludzkiego wnętrza. (Rambam)

³² Jeżeli teraz, za życia, nie poprawię siebie, to kiedy to uczynię? Po śmierci będzie za późno. Rabini wyrazili tę myśl metaforycznie, mówiąc, że ten, kto przygotowuje sobie posiłek przed Szabatem, będzie miał co jeść w Szabat, lecz ten, kto nie przygotowuje, nic nie będzie miał. (Raszi, Bartenura)

Jeżeli nie wyrobię w sobie właściwych cech w młodości, to kiedy to zrobię? Nie w starości, gdyż wtedy bardzo trudno odrzucić przyzwyczajenia, bo wzorce zachowań, czy to dobrych, czy złych, głęboko się już utrwaliły. Właśnie to miał na myśli Szlomo, gdy mówił: „Ucz dziecko ścieżek, którymi ma iść, a wtedy nawet w starości z nich nie zejdziesz” (*Miszle* 22:6). (Rambam, Rabenu Jona, Bartenura)

Nie należy mówić: „Dziś jestem zajęty moją pracą. Jutro powrócę do zadania doskonalenia mojej osoby”. Kto wie, czy kiedykolwiek nastanie taka chwila? A nawet jeśli pojawią się odpowiednie warunki, ten konkretny dzień przeminął, a możliwość służenia Bogu została zaprzepaszczona. Ten dzień nigdy nie zostanie odzyskany. (Rabenu Jona)

Miszna ta rozważa, jak cecha skromności przejawia się w myśleniu. Uczy pokory, podkreślając, że w rzeczywistości jesteśmy niczym w porównaniu z tym, czego się od nas oczekuje. (*Tiferet Jisrael*)

„Synowie Jisachara, ludzie, którzy mieli zrozumienie czasu” (*Diwre Hajamim* 12:32) – ludzie pokolenia Jisachara, które jest symbolem studiujących Torę, byli tymi, którzy rozumieli wartość czasu. (rabi Simcha Bunim z Przysuchy)

טז רבן גמליאל הִיה אומר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְהִסְתַּלַּק
 מִן הַסִּפָּק, וְאַל תִּרְבֶּה לַעֲשֹׂר אֲמָדוֹת:

יז שְׁמַעוּן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא
 מִצָּאֵתִי לַגּוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה. וְלֹא הִמְדַּרְשׁ הוּא
 הָעֵקֶר, אֶלָּא הַמַּעֲשֵׂה. וְכֹל הַמְרַבֶּה דְבָרִים, מִבִּיא
 חֵטְא:

יח רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים
 העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום,
 שְׁנֵאמַר (זכריה ח) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ
 בְּשַׁעְרֵיכֶם:

יט רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא ליצות
 את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שְׁנֵאמַר: יהוה חפץ
 למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר.

15.

³³ Uczynić studiowanie Tory głównym zajęciem twojego życia, niech wszystko inne będzie na drugim miejscu. (Rambam, Bartenura) Nawet gdy jesteś zaangażowany w inne zajęcia, rób tylko to, co niezbędne dla twoich cielesnych i domowych potrzeb, tak abyś był wolny i mógł zwrócić swoje myśli ku Torze. (Meiri)

³⁴ Zwyczajem sprawiedliwych jest mówić mało, lecz czynić wiele, zwłaszcza gdy chodzi o dobroczynność, wspomaganie ubogich i gościnność. Uczymy się tego od Awrahama, który powiedział aniołom: „Wezmę kawałek chleba” (*Berešit* 18:5), lecz ostatecznie przeznaczył dla przybyszów trzy cielęta i dziewięć miar najlepszej mąki. (Raszi, Rambam, Rabenu Jona, Bartenura)

Raw Saadia Gaon wyjaśnia, iż jest to jeden z atrybutów Boga, i rzeczywiście może być to dla nas źródłem pocieszenia. Gdy Bóg obiecał naszym ojcom, że uratuje ich z Egiptu, uczynił to przy pomocy słowa składającego się tylko z dwóch liter: *dalet* i *nun*. A jednak dokonał ogromnej liczby cudów. O ileż więc bardziej wyjątkowe będą Jego wspaniałe czyny przyszłego wykupienia, jeśli opisano je na tak wielu zwojach, stronicach i w tylu księgach. (Rabenu Jona)

Człowiek powinien sobie powiedzieć: „Cała ta Tora, której się nauczyłem, i wszystkie te *micwot*, które wypełniłem, są *meat* ('mało'), zaledwie kroplą w oceanie”. Skłoni go to do robienia *harbe* ('wiele'). (*Zechut Awot, Ruach Chajim*)

16.

³⁵ Jest to ten raban Gamliel Starszy, który był synem rabiego Szimona, który był synem Hilela. (Raszi, *Tiferet Jisrael*)

16. Raban Gamliel³⁵ nauczał: Wybierz sobie nauczyciela, a pozbędziesz się wątpliwości³⁶. I nie przymnażaj dziesięciny, wyznaczając jej ilość bez odmierzania.

17. Szimon³⁷, jego syn, uczył: Przez wszystkie moje dni wzrastałem pośród mędrców i nie znalazłem nic równie dobrego dla człowieka, jak milczenie³⁸. I nie nauka jest najważniejsza, tylko czyn. A każdy, kto mnoży słowa – sprowadza grzech.

18. Raban Szimon ben Gamliel uczył: Dzięki trzem rzeczom świat trwa: [Dzięki] sądowi, prawdzie i pokojowi, jak jest napisane: „Prawdę i pokojowy wyrok wydawajcie w waszych bramach” (*Zacharja* 8:16).

Rabi Chanina ben Akaszja uczył: Święty Błogostawiony chciał obdarzyć zasługą Jisraela, dlatego przymnożył im Tory i przykazań, jak jest napisane: „Haszem pragnął, przez wzgląd na sprawiedliwość [Jisraela], aby Tora była wywyższona i sławiona” (*Jeszaja* 42:21).

³⁶ Jeżeli będziesz studiował samotnie, będziesz miał wiele wątpliwości i pytań. Inne wyjaśnienie: nie należy być zbyt pewnym siebie przy wydawaniu orzeczeń halachicznych, lecz trzeba skonsultować się z nauczycielem. (Raszi)

17.

³⁷ Był on synem rabana Gamliela Starszego i został zabity w czasie niszczenia Drugiej Świątyni. W związku z tym, że te słowa miał wypowiedzieć nim został wybrany *nasim* – przewodniczącym Sanhedrynu, określa się go samym imieniem Szimon, bez tytułu „raban”. (*Tiferet Jisrael*)

³⁸ Milczący głupiec jest uważany za mędrca, a mędrzec, który ciągle mówi, uważany jest za głupca. (Raszi) Król Szlomo powiedział: „Gdzie jest obfitość słów – nie będzie brakowało grzechu, lecz ten, kto powstrzymuje swoje usta, jest mądry” (*Miszle* 10:19). Większość rozmów zawiera słowa, które nie są właściwe. Wybitną cechą mądrych ludzi jest ograniczone używanie słów, podczas gdy głupcy znani są z niekontrolowanej gadatliwości. To wyraził król Szlomo, mówiąc: „Głos głupca [można poznać] poprzez jego nadmierną mowę” (*Kohelet* 5:2).

Jeżeli milczenie przystoi mędrcom, o ileż bardziej głupcowi. (*Awot de-Rabi Natan*)

Rabini powiedzieli: „Jeżeli słowo warte jest jeden *se'a*, milczenie warte jest dwa” (*Megila* 18a). Mędracy musaru powiedzieli: „Strzeż swojego języka, jakbyś strzegł swojego zdrowia”. Powiedzieli także: „Im mniej słów, tym mniejsza możliwość błędu”. (Meiri)

Człowiek został stworzony z parą uszu, lecz tylko z jednym językiem, co ma nas uczyć, że mamy więcej słuchać niż mówić.